

termékenyült meg Debussy csodálatosan kifejezőerejű művészetétől, hogyan lett atyja a modern zenének, tanítómesztere közvetve vagy közvetlenül nemcsak szülőföldjének, hanem világszerzte minden ma élő muzsikusnak. Jellemző erre az irányzatra a vaskosan hangzó, túlzásúfolt, nehezen emészthető szerkesztéssel szemben álló vonalvezetés. A franciás finomság, szellem itt is helyet kér. Hangszerét is megtalálta a hárfában, amely a magalágyan zengő, halk, lírai hangjával legkifejezőbb eszköze a francia új momentumainak.

Cl. Debussy hárfára és kis zenekarra írt két tánca jelezte a kezdetet, az indulást. A Szegeden most bemutatott költői szépségű mű sejtelmes, halkszavú, új világba vezet a hallgatóságot. Molnár Anna hárfaművész nő mestere hangszerének. Játékos, fátyolszerű futamai rabul ejtették a közönséget. Csak mikor a ráadásul adott, zongoráról megszeretett Arabesk hangzott fel a hárfa húrjain, éreztük, hogy tempo és ritmika tekintetében talán már a hangszer szab határt a fel fokozott követelményeknek? (A nyikorgó pedál is erősen zavart!) Ugyancsak az éteri hangszer volt a főszereplője M. Ravel: Introduction és Allegro c. művének. Az impresszionista francia muzsika egyszerű eszközökkel dolgozó jellemző alkotása. Bár a mű nem készült a ze-

nei halhatatlanságnak, a témák szellemes kidolgozását megcsodáltuk. A C. Roussel szimfoniájának (F-dur) azt példázta, mennyire jutott a Debussytól új utakon megindított francia muzsika napjainkig. Ha Roussel szerzeményét típusnak tekintjük, akkor a fejlődés szerencsésnek mondható. Dallamban, kidolgozásban, ritmikában sokrétűbb, színesebb, mint elődei. Szinte szerettük volna még egyszer hallani, hogy alaposabban megértsük. Így is magunkénak éreztük a kelle a modern zene számára nagyobb dicséret? A Ravel és Roussel műveknek ez volt a hazai ősbemutatója. — Hogy a közönségnek a régi, klasszikus muzsikát kedvelő része se távozzék kielégítetlenül, befejező számként Haydn: Óra szimfóniáját (D-dur) adta elő a zenekar. Fricsay Ferenc remek együttese itt talált igazán magára. A lassú tétel lágyan éneklő dallama, a rokkoló világba röpítő bájosan könnyed menüett s a befejező rész vidám, gyors körtánca ritkán látott nagy siker aratótt. Vagy a tüntető tapsvihar a közönség tudatalatti állásfoglalása lett volna a bemutatott két zenei iránnyal szemben? — Az est lelke, a sikernek főrezese ezúttal is Fricsay karnagy volt, akinek vezénylő pálcája nyomán filharmónikusaink sikert sikerre halmoznak. Hálánk és őszinte elismerésünk érte.

MAKLÁRI LAJOS

MŰVÉSZET

A DÉLVIDÉKI SZELLEMI TÁLLALKOZÓ KERETÉBEN RENDEZETT KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS. A Délvidék művészetének keresztmetszetét kívánta nyújtani ez a kiállítás, melynek három tagozata volt: a Nyilas emlékkiállítás, a Délvidéki Szépművészeti Céh gyűjteményes kiállítása és szegedi művészek tárlata.

A kiállítás sokféle tanulságot hozott és vele kapcsolatosan több kérdésen el lehet gondolkozni. Így fel lehet tenni azt a kérdést is, vajjon a délvidéki művészet elnevezés miért jelent majdnem kizárólag csak földrajzi elhatárolást, miért nincs benne valami olyan tartalom vagy stílusjegy, amely felismerhetően délvidéki. Mindjárt hozzátehetjük, hogy a mult és jelen körülményei alapján ezt nem is várhatjuk a Délvidék művésztől. Igaz, hogy az ország más tájegységeinek sincs különleges művészete, bár egy-egy helyen már látjuk ennek ala-

kulását, de ez az alkalom mégis felvetette ezt a kérdést és érdemes vele kapcsolatban rámutatni olyan tényezőkre, amelyek képesek valamely művészet helyi jellegére hatást gyakorolni.

Tudvalevő igazság, s a művésztörténet legvirágzóbb korszakai is tanúsítják, hogy egy nemzet vagy akár egy kisebb közösség művészete nem egyedül a művészek alkotása. A művészek munkáját a művészekon kívül álló formálók erők is irányítják. Ilyen a kor világhézete, szellemi mozgalmi, faji alapérzés stb. Egyik fontos, bár az előbbiekhöz viszonyítva alarendeltebb tényező a közösségi szellem, amelynek a helyi művészet kialakításában döntő szerepe lehet.

A közönség igénye melyet a művészzel szemben támaszt, hatásos művészetformáló tényezővé válhat. Így a műalkotás létrejötte, vagy annak tartalma, formája nem

mindenben a művésztől függ. Hogy Gyula pápa siremléke nem valósult meg, vagy hogy a Sixtus kápolna freskóit Michelangelo megfesthette, nem egyedül rajta fordult meg. Hogy Rembrandt Éjjeli őrjárata, vagy Velasquez, Greco, Goya egy-egy műve kiteljesedett, vagy hogy azok a műalkotások olyanok, mint amilyenek, nem csupán a művészek akarása döntötte el. A kis hollandus mesterek művészete szintén a szükséglethez igazodott. Ha pedig az ókori vagy középkori művészetet tekintjük ilyen szempontból, azt látjuk, hogy a művészet pontosan körvonalazott szükségletet elégített ki. Ezek találmányokra kiragadott példák, de az elmúlt századok művészetformáló erőit vizsgálva rájövünk arra, hogy a művészet a művész és a közösség együttes alkotása, ahol a művész a közösség hangszere.

Az ilyen összefüggések ma is szerepet játszanak, bár a viszonyok lényegesen megváltoztak. A régi korok művészete kollektív jellegű volt s fokozatosan haladt az individualizmus felé egészen a mai időkig. A kor szellemi mozgalmai ma is döntőek a művészet tartalmi és stílusbeli alakítására; a művészetrel szemben támasztott igény szerepe azonban nem olyan jelentős, viszont ennek hiánya érezteti is hatását. Az Egyház, az állam vagy a társadalom legfelsőbb rétegei már nem folynak be a művészet fejlődésére, mint a történelmi múltban. A mai művészet tartalmánál, belső szerkezeténél fogva inkább polgári művészet. De azért elsősorban nem a polgárság ügye, hanem a kevésszámú gyűjtő és kritikusa. Mintha a művészet — természetellenére — nem lenne mindenkié. Nem a közösségi lélekben gyökerezik s mint ilyen könnyen irányítható. A görögök vagy a későbbi történelmi korok művészetére egy-egy politikai fordulat vagy államformaváltozás különösebb hatás nélkül maradt, mert szorosabb kapcsolatban állott a közösségi lélekkel. A mai művészetnek ez a kapcsolata már lazább. Hogy művészetünk ilyen körülmények között is magyar, azt egyedül művészeinknek köszönhetjük, akik belevitték művészetükbe magyar egyéniségüket. Munkácsy sőtéből elővillanó világos színeinek mozgalmasságában benne van a magyar sírvigadás, Paál aranybarna erdőrészeiben a magyar melankólia. Színei tájaiban a régi táblabíró jovialis de-

rűje. A többi magyar mesternél is találunk egy-egy ilyen magyaros vonást. Az egyetemes magyar művészetben is megtaláljuk azokat a jegyeket, amelyek más nemzetek művészetétől megkülönböztetik. De mennyivel mélyebb gyökerű lenne ez a művészet, ha az a polgárság, melyet ez a művészet szolgál, tudna igénnyel fellépni, ha akarna a művészetben valamit kapni. Természetesen ennek az igénynek a művészethez méltó színvonalon kell mozogni, különben annak megölője, vagy kártevője lehet, amit — sajnos — akár helyi vonatkozásban is szomorú bizonyítékokkal lehetne ilusztrálni. Helyesen irányított művészetpolitika és a művészeti nevelés itt sokat segíthet.

Ha ilyen szempontok szerint nézzük ezeket a kiállításokat, a Nyilasy emlékkiállítás az, amelyben leginkább kiérezzük a helyi zamatot. Hogy ezt Nyilasy elérte, hosszú fejlődésen kellett átesnie, amelyet lehetővé tettek a zavartalan körülmények is. Művészi kultúrája és a helyi való összefonódtsága hozta számára azt a hajlékonyságot, mellyel a helyi szellemiséget művészetén át ki tudta fejezni. Kiállításának egész légköre a helyi szellemet sugározza. Sajnos a rendezés ezt nem segítette elő; az anyag zsúfoltsága miatt a képek egymás hatását rontották, a paravánok pedig olyan közel állottak egymáshoz, hogy a néző és a kép közötti igen rövid távolság miatt elsősorban a vastagon felrakott festékrétegek váltak szembe tűnővé, ami zavaró volt. Fejlődésének egyes állomásai azonban képviselve voltak a kiállításon, még pedig igen sok komoly művel. Aki behatóbban ismeri Nyilasy művészetének fejlődési vonalát, megfigyelhette, hogy a tanulmányszerűen festett, még ábrázolási problémákkal foglalkozó kompozíciói hogyan szabadulnak fel lassanként a modellfestés kötöttségéből, s hogyan válik művészete szuverén festészetté. A rendezőnek az lett volna a feladata, hogy ezt a fejlődési menetet kidomborítsa. A kiállítás jó tájékoztatást nyújtott Nyilasy festészetének értelméről.

A délvidéki képzőművészek tárlata sok értékes anyagot hozott. Domináló irány volt a naturalizmus, impresszionizmus és expresszionizmus. Általában jó mesterségbeli tudás és az egyes művészek által művelt irány programjának elvszerű végrehajtása jellemzi a kiállítás legtöbb darabját.

Témákat tájkép, csendélet és többnyire egy alakos kompozíciók képezik. A magyarok művei között kiemelkedő alkotás *Szervánszky Jenő* tónusfinomságokat kereső, enteriőr háttérrel megfestett önarcépe, melyen az előtérben álló félalakot az intim hangulatú szoba félhomálya veszi körül és ez a szürke tónus egységben tartja az egész képet. Tájképein ugyanilyen szerves egységet kereső tónus problémákat old meg. *Hagyik István* naturalista felfogású festészetét egészséges természetszemlélet, erőteljes, széles ecsetkezelés jellemzi. *Gyelmis Lukács* felfokozott színhatásokra törekszik, melyet palettakéssel vastagon felrakott apró színfoltokkal ér el, de színei megtartják a természetben látható karakterüket. Érdekes, hogy ezen egészen festői technika mellett felfogása kevésbé festői, képein a rajzos, plasztikai érzés érvényesül. Hangsúlyozza a táj geológiai formáit, figurális képein pedig az alakok szoborszerű plasztikájára törekszik. *Jakobtsits János* csirke- és halcsendéletein a reális látással festett ezüstszürke színek variációi finom zeneiségben csendülnek össze. *Zombori Kiss István* arc képein komoly tudással mintázza a plasztikai formákat. Alakjai a sötét háttérből világosan tűnnek elő; előszeretettel használja a lokálszíneket és azok átmeneteit.

A szobrászok kevés, de igen tartal-

mas műveket hoztak. *Baranyi Károly* Krisztus-feje kubisztikus egységekből felépített expresszív erejű alkotás. Meglepő formamegoldásai, melyekkei *Krisztus* aszkétikus arcát alakítja, egészen egyéniek. *Kalotaszegi menyecskeje* hasonló felfogásról készült szellemes plasztikai kompozíció. *Szilvássyné Veszely Ilona* életteljes márvány leányfeje naturalista ábrázolás. Sok piétással faragja ki a plasztikai finomságokat és a márvány habszerű puhaságán át festői tónushatásokat tud megéreztetni. *Schulteisz Sándor* fejlett formaérzékkel mintázza reális meglátású tanulmányfejeit.

A nemzetiségi művészek természetesen tartalmas művészetről számol be. *Pechán József* komoly tudású festő, szigorúan tárgyyszerű megfigyeléseit széles, erőteljes ecsetkezeléssel adja vissza minden érzélgőség nélkül. *Konyovics Milán* eleven temperamentuma egy kultúrált, párizsias expresszionizmuson keresztül nyilatkozik meg. Színei erőteljesek, vízióit friss technikával jeleníti meg.

A szegediek nagyobb része nem sorolható be minden további nélkül művészeti irányokhoz. Meglátásaikban erősen egyéniek, tartalomban élményszerűek és stílusuk művészetük belső tartalmából vezethető le. A maguk lábán járnak és művészetükben a helyi szellem is megszólal.

DOROGI IMRE